

Varga Ilona Táncsics-díja

Hivatalos papírjaim szerint egy kétszáz lelkes ormánsági faluban, Kemsén születtem, Baranya déli részén. Valójában azonban sem születésem helye, sem annak időpontja nem egyezik meg az igazolványaimban szereplő adatokkal. Tulajdonképpen egy Háromfa nevezetű ormánsági cigánytelepen születtem, amely település hivatalosan nem is létezett, s azóta valóban fel is számolták. Az egészen biztos, hogy az anyakönyvben szereplő időpontnál több nappal korábban jöttem a világra, de csak azon a napon jutottak be a tanáccsal rendelkező legközelebbi faluba, Kemsébe, hogy létezésemet törvényesítsék. Sajnos később írástudatlan édesanyám és a rokonok nem tudtak soha pontos választ adni arra a kérdésekre, hogy mikor is van az igazi születésnapom. Hat éves koromig csak beás cigány nyelven beszéltem, hisz beás közösségben nőttem fel. Így mentem az iskolába.

Az idő tájt s abban a környezetben nem is volt feltűnő, hogy nem beszélek és mindössze csak néhány szót értek magyarul. Mai eszemmel jól tudom, hogy csodát művelhetett az a pedagógus, aki első osztályos koromban tanítani kezdett, hiszen még akkor is alig fogtam fel valamit abból, ami az általam ismeretlen nyelven zajlott az osztatlan tanítás során.

Egy év múlva már tökéletesen tudtam magyarul. Nagyon jó tanáraim voltak, sokszor mondtam verset különböző iskolai ünnepeken. Imádtam tanulni, főleg a magyar irodalmat szerettem. *Kapes Klára* tanárnőnek köszönhetem, hogy nem gyerekkori vágyaim egyikét valósítottam meg – mindig eladó vagy varrónő akartam lenni –, hanem a mintegy ötven kilométerre fekvő Pécs, *Kodály Zoltán Gimnáziumában* tanultam tovább.

Felvettek a *Geisler Eta Kollégiumba*. Hamarosan levelet kaptunk, hogy mit kell vinnem: mennyi váltás ruha, cipő stb. kell. A család egész nyáron arra gyűjtött, hogy az előírt csomagot összeállítsuk. Négy testvérem volt, mindegyik segített. Volt sírás-rívás, amikor elindultam, egy cigány se járt ugyanis akkor a falunkból még ilyen messze!

Én is megszeppentem, egyedül voltam cigány a gimnáziumi osztályomban, de a kollégiumban is. Kéthetente mehettem haza. Igen sokszor azzal az elhatározással indultam el, hogy én bizony már otthon maradok! Aztán odahaza mindig visszacsengett a fülemben, amit az asszonyok mondtak édesanyámnak: „*Kati, nem eszik meg a lányod egy kiló sót a gimnáziumban, jön az haza!*”

Ez mindig valami dacot ébresztett bennem: mentem vissza tanulni. A bátyám, aki postás volt, minden alkalommal odakészített tíz forintot apróban, amit borraivalóként kapott. Azzal várt haza és azzal mentem vissza... Leérettségiztem, és 1979-ben megszületett a fiam. Ő már felnőtt, dolgozik s mellette média- és gazdaságszakon tanul a Kodolányi Főiskolán.

Az én életem is úgy folytatódott: dolgozom és tanu-

lok, szinte a mai napig. Elvégeztem Pécssett a magyarnépművelés szakot, tanárjelöltként egy kisegítő iskolában lettem gyermekfelügyelő, majd napközis tanárnő. Nagy szükség volt ott rám, nehezen is jöttem el.

Már a Magyar Rádió *Cigányféléra* című műsorában dolgoztam, de még visszajártam. Aztán döntenem kellett. *Sóskúti Márta*, az akkori szerkesztő válogatott ki a sok jelentkező közül. Most már tizenhat éves a műsor. 1990 óta főmunkatársa, majd felelős szerkesztője lettem. Sajnos csak külsősökkel dolgozhatok, egyedül vagyok. *Járom a vidéket, szeretem az ott élő cigány embereket. A földön járnak, józan gondolkodásúak.* *Sóskúti Márta* azt mondta, Isten adománya a hangom, nem sok közöm van hozzá! Azt mondják, halk, megnyugtató, igazi rádiós hang. Miért szeretek rádiózni? A tévében még négyen állnak az ember mögött vagy mellett, mialatt a riportalányával meghitt, közvetlen hangulatot próbál kialakítani. Igen, sajnos, dohányzom, de ha belépek a stúdióba, nincs rekedtség, mély hang, minden rossz elmúlik és „visszajön” az igazi, a rádiós hangom. Én meg ezt tartom Isten adományának! Nagyon szeretem a műsort, péntekenként tizenegy órakor hallható a Kossuth Rádióban, a tetszésindexe mintegy hetvenöt százalékos, a hallgatók száma eléri a négy-hatszázezeret. Azt hiszem, ez is azt bizonyítja, a műsor kinőtte a fél órát. Gondoljunk a megpezdült kisebbségi közéletre! Rengeteg történés van a cigány közéletben. Cigány életutakat is érdemes bemutatni. És akkor még hol van a kultúra? Még legalább fél óra és vele egy munkatárs kellene ahhoz, hogy teljesen „lefedjük” a területet, ahogyan azt mostanában mondani szokták.

Hogyan született a beás szótár? 1996-tól a Rigó utcában *beás nyelvből vizsgáztattam*. Minden – angolból, németből, olaszból – vizsgázó nagy szótárakkal érkezett a megmérettetésre, beásból viszont szótár nélkül kellett vizsgáznia a hallgatóknak. Na, akkor határoztam el, hogy összegyűjtöm a szavainkat és készíték

A Hanglennyomatok című könyv bemutatójának közönsége

Bajtai László felvételei

egy szótárt. Hatalmas munka volt! Tízezer szóval jelent meg, de több is lehetne benne, csak idő kellene a gyűjtéshez. Mindenesetre ma már létezik beás szótár, sőt összeállítottam három cigány témájú irodalmi szöveggyűjteményt, és a Magyar Rádió elnöke, Kondor Katalin március 31-én mutatta be a Konzept-H Kiadó kiadásában megjelent „Hanglennyomatok” című könyvet. Ez valójában egy – az elmúlt években készített – rádiós interjúimból szerkesztett válogatás.

Sok értékes ember járt már nálam a stúdióban, s én

is sokakat felkerestem. Hogy csak azok közül említsék néhány nevet, akik sajnos már nem lehetnek közöttünk: Péli Tamás festőművész, Szepesi József költő, Orsós Jakab író és fafaragó, Rácz Lajos költő, Fenyvesi József festő, Berki László prímás, Péliné Nyári Hilda író, Dezső Lakatos dzsessz-zenész, vagy a fájdalmasan fiatalon meghalt Bogdán János pedagógus-iskolaalapító. Igazából nem is tudok mindenkit felsorolni. Hetvenöt interjú jelent meg a mostani kötetemben. Közben az ELTE média-szakemberi, majd a szociológia szakát is elvégeztem. Ezt azért mondom, mert most éppen fordítok. Kemény István magyarországi cigány szociológiai kutatásaival foglalkozom. Igen, meg írok a Barátságba, a Világunkba, dolgozom a televízióknak is. Sok, persze, hogy sok, de hát annyi mindent kellene még tenni!

Hogy kik beszélnek még cigányul? Kemény István kutatásai szerint a mintegy félmillió cigányságnak csupán egyharmada, ebből nyolc-tíz százalék a beás cigány nyelvet, a többiek a lovárit beszélik. A Tánacsics Mihály-díj komoly szakmai elismerése újságírói munkámnak és arra kötelez, hogy még magasabb színvonalon folytassam, amit eddig végeztem.

Lejegyezte **Mayer Éva**

Kitüntetés utáni beszélgetés dr. Karagics Mihállyal

Dr. Mádl Ferenc, a Magyar Köztársaság elnöke március 15-én, nemzeti ünnepünkön, dr. Karagics Mihállyal, az Országos Horvát Önkormányzat elnökének – a magyarországi horvátok érdekében több évtizeden át kifejtett kiemelkedő munkássága elismeréseként – a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztje kitüntetését adományozta. A magas elismerést az Országház Kupolacsarnokában, más kitüntetett politikusok, tudósok, művészek, egyházi személyiségek és tábornokok társaságában vette át.

– Tudom, hogy banálisnak tűnik, mégis hadd kérdezzem meg: milyen érzéssel vette át a kitüntetést?

– Az ember természeténél fogva örül a jó szónak, az elismerésnek, annak, ha munkáját a kívülállók értékelik, noha nem kitüntetésért dolgozik. A becsületes munkának más célja van. Természetesen, boldog voltam én is, amikor Európa talán legszebb parlamenti épületében a köztársasági elnök úr átnyújtotta az elismerést. Ahogy abban a pillanatban, most is úgy érzem, hogy ez nemcsak nekem, hanem a magyarországi horvátoknak is szól, akik hosszú évszázadok óta itt élnek. Azoknak, akik a történelem során nemcsak a

saját nemzeti kultúrájukat gazdagították, hanem a többi nemzetét is. Dolgoztak, s dolgoznak becsülettel, szorgalommal. Nem hoztak soha szégyent új házjukra, s ha kellett életük árán is védték ezt az országot. Tessék csak végig olvasni a neveket a horvátok által is lakott települések első és második világháborús áldozatai tiszteletére felállított emlékműveken!

– A munkával töltött hosszú évtizedek alatt hol és mit dolgozott?

– Negyvenéves munkaviszonyom van, amit én inkább szolgálatnak tekintek, hiszen több mint tíz éven keresztül gyerekeket tanítottam előbb Katymáron, majd Budapesten, végül a Győr-Sopron megyei Undon, s az undi iskola körzetesítése után Sopronhorpácson. Szerb-horvát, valamint magyar nyelv és irodalom szakos középiskolai tanár vagyok. A 60-as, 70-es években kistelepüléseken dolgoztam. A számtalan nehézség ellenére sem bántam soha, hogy így alakult a sorsom. Azért sem, mert a magyarországi horvát emberek mentalitását, életörömét és egyúttal gondjait csakis vidéken lehetett igazán megismerni.

Az élet sok mindenre megtanított. Például arra,

hogy tiszteljem mások munkáját, akarát, és ne vesztsem el hitemet az emberekben. Ma is így vagyok ezzel, pedig a mostani politikai csatározások közepette, az emberek egymás közti viszonyainak alakulása sokszor nem a romantikáról szól.

1978 óta élek Budapesten. Előbb a Délszláv Szövetség referense voltam, majd 1990-ben – az alakuló kongresszuson – a Horvát Szövetség főtitkárává választottak. Az 1994-es helyhatósági és kisebbségi választások után, amikor a hazai kisebbségek először szavazhattak saját önkormányzati képviselőikre, az Országos Horvát Önkormányzat választott elnöke lettem. Azóta, immár a harmadik ciklusban töltöm be ezt a tisztséget.

Büszke vagyok rá, hogy bár sok településen élnek horvátok Magyarországon, ezek mindegyikében talállok ismerőst, jó barátot.

– *Önkormányzatuk élharcosa a kisebbségi kulturális autonómia kiépítésének. E téren mi a legfontosabb feladatuk ebben a választási ciklusban?*

– Summázva, a következő feladatokat és célokat látom – a kisebbségi önkormányzati rendszer lényegéből is fakadóan – a legfontosabbnak. Jelenünk, jövőnk szempontjából lényegesnek tartom az intézményi háttérrendszer erősítését, stabilizálását, továbbá a legfontosabb intézményeink működtetéséhez szükséges jogi és anyagi feltételek törvényben rögzített automatikus biztosítását. Megfelelő intézmények nélkül ugyanis még az országos önkormányzat is úgy működne, mint bármely más kulturális, vagy civil szervezet. A korszerű programokkal ellátott intézményi hálózat a nyelvi asszimiláció fékezését is segítheti. Senkinek nem kell félnie a kulturális autonómiától, mert ez nem irányul senki és semmi ellen. Ezt a kisebbségek csak önmagukért akarják. Ez egyben egyfajta dialógus a többségi nemzet és a nemzetiségek között, párbeszéd, amely kölcsönös megbecsülésen, és tolerancián alapul.

– *Májusban Magyarország is belép az Európai Unióba. Megítélése szerint ez milyen hatással lesz a kisebbségi politikára, a kisebbségben élők helyzetére?*

– Ha lépést akarunk tartani a rohanó világgal, az új politikai kihívásokra nekünk is megfelelő válaszokat kell adnunk. El kell fogadnunk a piacgazdálkodás új szabályait, s politikai vaklás lenne nem észrevenni a modern nyelvtudás és nyelvtudás piaci keresletét, értékét. A gyerekeknek és a szülőknek rá kell döbbenniük, hogy a *világnyelvek mellett a szomszédok nyelvét és kultúráját is ismerni kell*. Így könnyebben boldogulnak, sikeresebbek lesznek, s a népek közti közvetítő szerepük is felértékelődik.

Véleményem szerint a globalizálódó új Európában a kisebbségek még inkább magukra, bátorságukra, kreativitásukra lesznek utalva, mert az uniós jogrendszerben, az Európai Unió alapdokumentumaiban a kisebbségi jogok biztosításáról sajnálatosan nemigen esik szó. Így a jövőben még inkább a hazai politikai pártok támogatásától függünk majd. Mivel Magyarországon dolgozunk, becsületesen fizetjük az adót és gazdagítjuk az országot, úgy érzem, hogy a támogatás a mindenkori hatalom erkölcsi kötelessége.

Örülök, hogy Magyarország 2004. május elseje után teljes jogú tagja lesz az Európai Uniónak, mert így az eddiginél sokkal nagyobb hangsúlyt kap a határon átnyúló, regionális együttműködés. Elképzelhetetlennek tartom, hogy a kapcsolatok kialakításakor ne vegyék figyelembe, például a magyar-horvát határzónában élő magyarországi horvát lakosság érdekeit is. Sajnálom, hogy a hagyományos kisebbségeinknek nem lesz legalább egy közös képviselőjük sem az Európai Unió új parlamentjében, de örülök, hogy a hazai cigányok és a határon túli magyarok képviselve lesznek.

– *Mit emelne ki az időszerű, legsürgetőbb feladatok közül? Milyennek látja a Magyarországon élő horvátok jövőjét?*

– A nagyon fontos problémák, illetve feladatok között kiemelésre szorul például a *két tannyelvű iskolák körének bővítése*. Bebizonyosodott, hogy csak a horvát nyelvet, mint egy tantárgyat oktató iskolákban nem tanulják meg diákjaink a megfelelő szinten – még a mindennapos társalgás szintjén sem – a horvát nyelvet. Reményünk van arra, hogy a következő tanévben a budapesti, pécsi és hercegszántói iskolákhoz csatlakoznak a szentpéterfai, szerdahelyi és felsőszentmártoni intézmények is.

Ez a példa is bizonyítja, hogy az Országos Horvát Önkormányzat szerteágazó feladatokat lát el, és tevékenységével nap mint nap hozzájárul ahhoz, hogy a magyarországi horvátok egészséges jövőképpel rendelkeznek. Még akkor is, ha önállóságukat sajnos csupán csak 1990-ben, a társadalmi változások után kapták meg.

– *Elnök úr, gratulálok a kitiüntetéséhez és köszönöm a beszélgetést.*

Bubor Gyula